

GULYÁS ADRIENN

Kossuth Zsuzsanna és a „*The Lady with the Lamp*”-jelenség, avagy miért nem emlékszünk az Országos Főápolónőre?

Özvegy Meszlényi Rudolfné Kossuth Zsuzsanna nevéről elmondható, hogy a nemzeti emlékezetben csupán ismerősen cseng, világszinten pedig teljesen ismeretlen. A magyar történeti hagyományok alapvetően is kevésbé mutatják be a női nézőpontokat vagy az események női résztvevőit. Ennek a ma már lassan oldódó hagyománynak esett áldozatul az 1849. április 16-án „*az összes tábori kórházak főápolónőjévé*” kinevezett legfiatalabb Kossuth testvér, Zsuzsanna is. A szabadságharc időszakában kinevezett Zsuzsanna egy országos hivatalt kapott feladatául, amelynek legjobb tudása szerint négy hónapon keresztül próbált eleget tenni. Gyenge fizikai állapota ellenére szemlékörútjain számos kórházat látogatott végig és tapasztalatai alapján egy kiterjedt logisztikai rendszert igyekezett jól működtetni. Mivel a fegyverletételt követően kétszer is börtönbe került, az elnyomás és az átmenet időszaka nem tette lehetővé, hogy személye – akár életében – igazán megbecsültté váljon a magyar közvélemény vagy az utókor számára.¹

Angol kortársnője ebben a tekintetben szerencsésebbnek bizonyult. A nemzetközi történeti emlékezet a 19. századra – azon belül a krími háború időszakára – teszi a modern tábori ápolás megteremtését, amelynek alapjait az angol arisztokrata, Florence Nightingale, háborús tapasztalatai alapján megírt két programadó kötetében fektette le.² Művei valóban rendkívüli alapossággal járták körbe a megfelelő kialakítású kórházak és a szakképzett ápolók kérdéskörét, melyet csak még hitelesebbé tett, hogy saját háborús tapasztalatait öntötte írásba. Florence körülbelül egy évet és kilenc hónapot töltött a háború árnyékában működő, brit expedíciós hadsereget kiszolgáló tábori kórházakban, főként a Szkutari kórházkomplexumban. Florence és nővéri különítménye 1854. november 5-én³ – éppen az inkermani csata előestéjén – érkeztek meg Szkutariba (ma Üsküdar kerület, Isztambul, Törökország). A csatát követően sebesült és beteg katonák tömegei lepték el a kórházakat,⁴

¹ GULYÁS Adrienn: „A 19. századi tábori ápolás kérdése Kossuth Zsuzsanna és Florence Nightingale ápolásszervezői tevékenységének tükrében”. *Hadtörténelmi Közlemények*, 2025, 138. évf., 3. sz. 583–606.

² FLORENCE NIGHTINGALE: *Notes on Nursing*, Rydon Publishing, London, 2021; FLORENCE NIGHTINGALE: *Notes on Hospitals*, Rydon Publishing, London, 2021.

³ Kossuth Zsuzsanna kinevezése után körülbelül öt évvel.

⁴ Szkutari kórház, Kulalie Kórház, Királyi Tengerészeti Kórház („*Royal Naval and Marine Hospital*”), Therapiai kórház (ma Tarabya, Törökország), Renkioi kórház („*Civil Hospital at Renkioi*”), Abüdoszi kórház („*Hospital at Abydos*”). A kórházakról lásd bővebben: *Report to the Right Hon. Lord Panmure, G.C.B., &c., Minister at War, of The Proceedings of the Sanitary Commission Dispatched to the Seat of War the East. 1855–56*, Harrison & Sons, London, 1857. 57–64.

köztük a szkutari kórház is. Lord Sydney Godolphin Osborne⁵ önkéntes tábori lelkész leírásai alapján a katonák szinte egymáson feküdtek a barakk-kórházak egybefüggő priccsein, szenvedve a sérüléseiktől, a kolerától, a dizentériától (vérhas), a Várna-láztól (tifusz) és az elszaporodó élősködőktől.⁶ A kórházi körülmények javítására Florence saját anyagi bázisát és társadalmi státuszát is igyekezett felhasználni, amelyhez pozitívan járult hozzá a hazai sajtó érdeklődése a személye iránt. 1855. február 24-én jelent meg először a *The Illustrated London News* hasábjain a *The Lady with the Lamp* képi ábrázolás, melyet J. A. Benwell litográfus készített.⁷ Innentől kezdve Florence munkája egyre nagyobb teret kapott. Édesapja – a befolyásos Lord Edward Nightingale⁸ – és testvére, Parthenope Nightingale⁹ segítségével egyre nagyobb sajtónyilvánossága lett a *A lámpás hölgynek*, aki krisztusi szeretetben ápolta a sebesült katonákat. Florence áldozatvállalása és a zárkózottsága ellenére kapott sajtónyilvánosság meghozta a várt eredményt, megnyíltak a pénztárcák és elindultak az önkéntesek a Krímbe. Florence esetében már életében megszületett a személye körül kialakuló, egyfajta mai értelemben vett „brand”. Tanulmányomban tehát ennek a két különleges nőnek az emlékezetét és a személyük körül kialakuló emlékezetpolitikai struktúrákat szeretném megvizsgálni, fókuszba helyezve a kérdést, hogy mitől válhatott Florence Nightingale alakja egy szinte ma is élő-lélegző ikonná, míg Kossuth Zsuzsanna áldozatvállalása méltatlanul a múlt homályába veszett.

Kossuth Zsuzsanna élete és emlékezete

Emlékezetük bemutatásának elengedhetetlen része koruk, családi háttérük, társadalmi státuszuk, képzettségük, ápolásszervezési tevékenységük, majd a háborút követő éveik rövid áttekintése. Zsuzsanna 1817. február 19-én Sátoraljaújhelyen született,¹⁰ a birtoktalan evangélikus középnemesi Kossuth családba. A 19. századra már inkább a honorácior réteghez tartozó, tradicionálisan jogi pályát választó Kossuth család férfitagjai hivatalnokként, lajstromozóként, uradalmi ügyészként, jogászként, ügyvédként tartották fenn magukat. Az édesapa, Kossuth László és a Sárospataki Református Kollégiumból időnként hazatérő Lajos diskurzusainak fültanújaként Zsuzsanna magába szívta a jogi pálya és gondolkodásmód sajátosságait.¹¹

⁵ Lord Sidney Godolphin Osborne (1808–1889) angol lelkész, író és filantróp. Sydney Herbert későbbi brit hadügyminiszter barátja. A krími háború során tett részletes megfigyeléseivel segítette a katonai kórházak fejlesztését.

⁶ Lord Sidney Godolphin OSBORNE: *Scutari and its Hospitals*, Dickinson Brothers, London, 1855, 1–22.

⁷ Kirsteen NIXON: *Florence Nightingale: Celebrating her life and legacy*, Pitkin Publishing, London, 2020, 14.

⁸ William Edward Shore Nightingale (1794–1874) FS.

⁹ Frances Parthenope Nightingale (1819–1890) FS.

¹⁰ Susánna Ersebet Paulina, 1817. február 19. FS.

¹¹ HERMANN Róbert: „Kossuth Lajos: Életrajzi vázlat”. In Körmőczy Katalin (szerk.): *„...leborulok a nemzet nagysága előtt”: A Kossuth-bagyaték*, Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 1994, 10–13.

Zsuzsannával fiatal lányként házitanító foglalkozott, aki zenére, rajzolásra, magyar és idegen nyelvekre, irodalomra és történelemre oktatta.¹²

A Kossuth család 1836-ban Pestre költözött, ami Zsuzsanna oktatásának is gátat szabott, innentől kezdve édesapja mellett – annak reumás keze miatt – segédkezett íródeákként, majd bátyjának az 1836 júliusától elinduló *Törvényhatósági Tudósítások* szerkesztésében.¹³ 1841-ben házasodott össze bátyja sógorával, Meszlényi Rudolffal,¹⁴ akitől két kislánya született: Ilona és Gizella.¹⁵ Pályájának fontos állomása volt a Védegylet első pesti közgyűlésén vállalt szerepe: a Fejér megyei küldöttség tagjaként jelentést készített az eseményről, így született meg az ún. *Védegyleti levél*.¹⁶ 1848 januárjában férje, Rudolf egy súlyos meghűlést követő agyhártyagyulladásban elhunyt,¹⁷ magára hagyva feleségét két kislányukkal és születendő kisfiukkal, Rudolffal. Zsuzsanna ezt követően állandó betegeskedéssel és súlyos gyásszal küzdött, így a forradalmi eseményektől mind fizikailag, mind érzelmileg távol volt: „Ó! megölném magam édes örömet, mert hit szava néma, midőn a valódi bánat jajja szól.”¹⁸ „Minden gondolat gyűlpontja csak én vagyok; és saját beteg érzelmem. – Fájó sorsom nem enged bele olvadnom a haza és közérdek nagyszerű perceibe.”¹⁹

A Kossuth család 1849. január elején a kormánnyal együtt Debrecenbe menekült, és Zsuzsannát három hónap múlva itt érte a felkérés bátyjától, Kossuth Lajostól, miszerint ki kívánja nevezni az „összes táborig kórházak főápolónőjévé”.²⁰ A főként háziápolásban jártas Zsuzsanna a felkérést elfogadta, kinevezését pedig 1849. április 20-án tették közzé a kormány hivatalos lapjában, a *Közlöny*ben.²¹

Már Görgei Artúr hadügyminiszter is különbséget tett aközött, hogy mit jelent „[...] beteget ápolni, meg egy országnak, sőt egy harcoló hadseregnek összes

¹² N. C. PEABODY: *Memorial of Mad. Susanne Kossuth Meszlényi*, Boston, N. C. Peabody, 1856, 6–8.

¹³ Elizabeth Palmer Peabody memoárjában a Pesti Hírlapot („*Pesth Hirlap*”) említi, de a Pestre való költözés dátuma miatt is valószínűbb, hogy a Törvényhatósági Tudósításokról volt szó. PEABODY: i. m. 6–8.

¹⁴ 1841. május 1. Házasságra összeveadtottak: Nemes Meszlényi Rudolf (Róm. kat.) – Nemes Kossuth Susanna (agostai hitvallású) Familysearch (FS.)

¹⁵ Meszlényi Gisela Katalin Rosa, 1842. február 16. FS; Meszlényi Ilona Susanna Charlotte, 1843. március 9. FS.

¹⁶ RABATI Magda: *Meszlényiné Kossuth Zsuzsanna 1817–1854: Dokumentumok a Kossuth család életéből*, Budapest, Novoprint, 2005, 87–90.

¹⁷ Meszlényi Meszlényi Rudolf Kossuth Susanna férje. 34 éves. nemes Táblabíró. Fejérvár. Tüdőszélhűdésben elhunyt. 1848. január 13. FS.

¹⁸ Meszlényiné Kossuth Zsuzsanna levele Vörös Antalnak. 1848. április 18. In FÖLDES ÉVA – SZABÓ EMMA: *Kossuth Zsuzsanna: A magyar szabadság ismeretlen hősnőjének élete és levelei*, Budapest, Közlekedési nyomda Kft, 1944, 41.

¹⁹ Meszlényiné Kossuth Zsuzsa levele Vörös Antalnak. 1848. július 22. RABATI: i. m. 113–114.

²⁰ Kossuth intézkedése az országos főápolónői tisztség létesítésével kapcsolatban. In *Kossuth Lajos összes munkái* (KLÖM) XV. Kossuth Lajos 1848/49-ben. V. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. 1849. április 15. – augusztus 15. 7. tétel. a. [online] ADT 2025.05.28.

²¹ Rendelet Özv. Meszlényi Rudolfné szül. Kossuth Zsuzsanna országos főápolónői kinevezéséről. *Közlöny*, II., 1849, 84. sz., I.

betegápolási ügyeit szervezni és vezetni [...]”.²² Kossuth Zsuzsannának főként az utóbbi tartozott a hatáskörébe, melyet a Hadügyminisztérium Egészségügyi Osztályán belül végzett. Felügyelete alá rendelték az Országos Kórodai Főápolónői Intézetet, valamint a kórházi felszerelések raktárát.²³ Zsuzsannának nem egyedül kellett megszerveznie a betegápolás rendszerét, hiszen a korábbi tábori főorvosok (Sauer Ignác, Stáhly Ignác) vezetésével az Egészségügyi Osztály alapjait már letették. Megtörtént a honvéddorvosi kar kinevezése, a tábori kórházak kijelölése, a honvéd orvosok és beosztottjaik munka- és feladatkörének meghatározása, a felszerelés szabványosítása, a szolgálati és működési szabályzatok kiadása, a pontos ügymenet, a kórházi és adatszolgáltatási rend meghatározása. Volt már kezdeményezés a polgári és katonai kórházak ápolói számára indítandó tanfolyamra is,²⁴ így a főápolónő legfontosabb feladatai közé tartozott a friss munkaerő bevonása, vagyis a nők kórházi ápolásban való részvétele, amelyet több felhívásában is megfogalmazott.²⁵

Az ápolónők bevonása, irányítása és felügyelete mellett Zsuzsanna jogkörébe tartozott az Országos Kórodai Főápolónői Intézet²⁶ és a központi kórházi anyagraktár. A főápolónő nyilvántartotta a tábori kórházak anyagszükségleteit, irányította a felszerelések begyűjtését, tárolását és elosztását,²⁷ valamint az eszközökhöz szükséges pénz előteremtését az állandó adománygyűjtések révén. Az adományok beérkezése után megkezdődött az elosztás és a kiszállítás.²⁸ Mindemellett a főápolónő az 1849. május 13-án kísérőjéül kinevezett Barna Ignác honvéd törzsorvossal²⁹ folyamatosan szemlekorúton volt, melyen felmérte a kórodák állapotát, a környék épületeit, adottságait újabb intézmények létesítéséhez,³⁰ de a mulasztá-

²² GÖRGEY Artúr: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben*. Görgey István fordítását átdolg., bev. és jegyz. Katona Tamás, Budapest, Európa, 1988, 2. k., 112.

²³ ZAKAR Péter: „Görgei Artúr, a Szemere-kormány első hadügyminisztere”. In: Hermann Róbert (szerk.): *Görgei Artúr, „a típtott bős”: Válogatás a 2016. és 2018. évi Görgei-konferenciák előadásaiából*, Budapest, Line Design, 2020, 80.

²⁴ KAPRONCZAY Károly – SZEMKEŐ Endre: „A magyar ápolónőképzés kezdetei”. *Orvostörténeti Közlemények*, XXIX, 1983, 29. sz., 185–188.

²⁵ GAZDA István (s. a. r.): *Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc egészségügye és honvéddorvosai*, összeállít. és lekt. Ács Tibor, Kapronczay Károly, Szállási Árpád, Piliscsaba – Budapest, Tonyo-Gráf Stúdió, 2000. I. k. 149; MESZLÉNYI-KOSSUTH Zsuzsanna: „Felhívás. Honleányok, testvéreim!” (1849. május 7.) *Közlöny*, II., 1849. 99. sz., 366; MESZLÉNYI-KOSSUTH Zsuzsanna: „Honleányok, testvéreim!” (1849. május 7.) *Pesti Hírlap*, IX, 288. sz., 55.

²⁶ GAZDA: i. m. I. k. 148–149.

²⁷ Az országos főápolónő levele Kecskemét Város Hivatalának, miszerint a magukban szándékot érző honleányok jelentkezzenek a városi hatóságnál, ahol értesítik őket a kecskeméti kórház jelenlegi lepedő- és fehérneműigényeiről, 1849. július 7. In: MNL Bács-Kiskun Vármegyei Levéltár IV. 1604. IV. 110/1-3.

²⁸ GAZDA: i. m. 148.

²⁹ Barna Ignác (1822–1894) a 13. huszárezred főorvosa, később a nagykárolyi kórház felügyelője, majd főorvosként kinevezik Meszlényi-Kossuth Zsuzsanna országos főápolónő mellé, akivel együtt részt vesz a tábori kórházak szemleútján. GAZDA: i. m. II. k. 424.

³⁰ GAZDA: i. m. I. k. 150.

sok jelentése is az ő feladata volt a Hadügyminisztérium felé.³¹ 1849 nyarán a súlyosbodó katonai helyzet miatt a főápolónő segédkezett a pesti kóroda Szegedre való áttelepítésében, és megszervezte a súlyos beteg honvédek helyi családoknál és az Irgalmasrend budai kórházában történő elhelyezését.³² Menekülés közben családjával együtt Nagyváradon a cári csapatok vették őrizetbe, majd átadták az osztrákoknak. Zsuzsannát a cs. kir. hadbíróság elé állították, ahol bravúrosan védte saját magát, aminek hála elengedték őt és a családját. 1850-ben Pesten kezdtek új életet, ahol Zsuzsanna kosztosokat tartott, és lányok nevelését vállalta egykori rabtársával, Jubál Károllyal. Később közösen vettek részt a Makk József egykori honvéd tüzérőrnagy által szervezett függetlenségi mozgalomban, amelynek napvilágra kerülése után Zsuzsannát testvérével, Lujzával és annak férjével, Ruttkay Józseffel együtt ismét börtönbe zárták. Decemberben Zsuzsanna tüdőbetegsége kiújult, Lujza pedig májbetegséggel küzdött, így a bécsi rabkórházba kerültek. 1852 áprilisában a Kossuth családot kiutasították az országból, majd Brünn (ma Brno, Csehország), Drezda, Lipcse, Kassel, Düsseldorf, Köln és Brüsszel irányába utaztak, ahol az idős Kossuth Lászlóné állapota megromlott. Édesanyja haláláig (1852. december 28.) Zsuzsanna csipkeverőműhelyt működtetett Brüsszelben. 1853 nyarán a nagybeteg Zsuzsanna megérkezett New Yorkba, ahol szintén csipke-, később ruhaboltot nyitott. Az egykori országos főápolónő nagy tervei ellenére csupán egy évet tölthetett Amerikában egyre rosszabb egészségi állapota miatt. 1854. június 29-én tüdővészben hunyt el.³³

Kossuth Zsuzsanna ekkor mindössze harminchét éves volt. Halálát nem követte különösebben nagy hírverés a hazai sajtóban, főleg amerikai barátai búcsúztatták el. 1856-ban barátnője, Elizabeth Palmer Peabody írt róla először összefoglalóan *Memorial of Mad. Susanne Kossuth Meszlényi* címmel.³⁴ Ezt követően a kiegyezés, majd a millennium időszakában számos kötet megemlékezett az országos főápolónő személyéről, de jellemzően egy-egy rövid biográfiát vagy csupán néhány sort szenteltek neki.³⁵ Ezeknek a köteteknek az összefoglaló és kevésbé tényfeltáró jellegét erősíti, hogy Vargyas Endre például Zsuzsanna arcképét összekeverte sógornője, Meszlényi Terézia egy már időskori ábrázolásával.³⁶ Urvári Lajos leírásában pedig

³¹ A' tábori kórházak orvosigazgatóságainak és katonai parancsnokainak. Klapka György helyettes hadügyminiszter. 1849. május 8. *Közlöny*, II., 1849, 101. sz., 373.

³² KAPRONCZAY Károly – SZEMKEŐ Endre: *Kossuth Zsuzsanna országos főápolónő működése az 1848–1849. évi szabadságharcban*, 1979. In: MEK [online] 2025.05.29. mek.oszk.hu/05100/05112/pdf/Kapronczay_Szemkeo_KossuthZs.pdf

³³ HALÁSZ Tünde Erzsébet: „Kossuth Zsuzsanna életútja”. *Orvostörténeti Közlemények*, LVII., 2011, 1–4. sz., 159–165.

³⁴ PEABODY: i. m.

³⁵ JÓKAI Mór – BRÓDY Sándor – RÁKOSI Viktor (szerk.): *Ezernyolcszáz negyvennyolc Az 1848/49-iki magyar szabadságharc története képekben*, Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1898, 58.

³⁶ VARGYAS Endre: *Magyar szabadságharc története 1848–49*, Pest, Heckenast Gusztáv kiadása, 1867, 363–364.

Zsuzsanna szerepe méltatlanul Kossuthné árnyékába szorul.³⁷ Az első, forrásokkal is tarkított, életét feldolgozó munkára évtizedeket kellett várni, amikor is 1944-ben Földes Éva és Szabó Emma megjelentették *Kossuth Zsuzsanna: A magyar szabadság ismeretlen hősnőjének élete és levelei* című munkájukat.³⁸ 1961-ben újabb regényes életrajz jelent meg róla Osváth Zsuzsa tollából *A betegápolás regénye a magyar szabadságharcban* címmel.³⁹ Eddigi legjelentősebbnek mondható életrajzírója a csíkos könyvekről ismert sorozat kiemelkedő írója, Kertész Erzsébet volt, aki röviden megemlékezett róla az 1979-es *Úttörő asszonyok* kötetben,⁴⁰ majd 1983-ban egy történeti alapossággal feltárt regényt is írt róla.⁴¹ Az életéről legfrissebben a Berényi Anna által írt 2019-es *Kossuth Zsuzsanna* életrajzi regényben olvashatunk.⁴²

Kossuth Zsuzsanna főápolónői tevékenységét és a szabadságharcban betöltött szerepét a történettudomány is viszonylag későn fedezte fel magának, a személyével foglalkozó legismertebb munkák Kapronczay Károly és Szemkeő Endre nevéhez fűződnek,⁴³ de 2011-ben Halász Tünde Erzsébet is összeállított életútjáról egy kronológiát, mely az *Orvostörténeti Közleményekben* jelent meg.⁴⁴ Emellett több, a szabadságharc betegápolásával és egészségügyi hátterének bemutatásával kapcsolatos összefoglaló kötetben is említésre kerül, mint például Balassa Béla,⁴⁵ Zétény Győző⁴⁶ vagy a Gazda István által sajtó alá rendezett *A szabadságharc egészségügye és honvéddorvosai* kötetekben.⁴⁷ Sajnos Kossuth Zsuzsanna alakja napjainkban sem került a történeti kutatások középpontjába, ennek ellenére olvasható róla újdonság Deák Nóra munkáiban,⁴⁸ aki Zsuzsanna Amerikában töltött szűk egy évének eseményeit

³⁷ URVÁRI Lajos: „Hölgyhonvédek”. In Vahot Imre – Gánóczy Flóris (szerk.): *Honvédek könyve*, I. kötet, Pest, Emich Gusztáv Könyvnyomdája, 1861, 103–107.

³⁸ FÖLDES Éva – SZABÓ EMMA: *Kossuth Zsuzsanna: A magyar szabadság ismeretlen hősnőjének élete és levelei*, Budapest, Közlekedési nyomda Kft., 1944.

³⁹ OSVÁTH ZSUSZA: *A betegápolás regénye a magyar szabadságharcban*, Budapest, Medicina Egészségügyi Könyvkiadó, 1961.

⁴⁰ KERTÉSZ ERZSÉBET: *Úttörő asszonyok*, Budapest, Gondolat, 1979, 159–184.

⁴¹ KERTÉSZ ERZSÉBET: *Kossuth Zsuzsanna*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

⁴² BERÉNYI ANNA: *Kossuth Zsuzsanna regényes életrajza*, Budapest, Noran Libro Kiadó, 2019.

⁴³ KAPRONCZAY KÁROLY: „A betegápolás szervezése a szabadságharc idején”. *Orvostörténeti Közlemények*, XXVII, 1981, 1–4. sz., 113–122; KAPRONCZAY – SZEMKEŐ (1979); KAPRONCZAY – SZEMKEŐ (1983); KAPRONCZAY KÁROLY: „A betegápolás kérdése a szabadságharc idején”. *Orvosi Hetilap*, CXXVI, 1985, 6. sz., 340–343.

⁴⁴ HALÁSZ: i. m.

⁴⁵ BALASSA BÉLA: *A Kossuth-idők hazafias orvosai*, München, Karpattia Kiadó, 1954, 34–35.

⁴⁶ ZÉTÉNY GYŐZŐ: *A magyar szabadságharc honvéd orvosai 1848–49*, Budapest, Egyetemi Nyomda, 1948, 48–68.

⁴⁷ GAZDA: i. m. I. k. 137–164.

⁴⁸ DEÁK NÓRA: „Kossuth Zsuzsanna arcKÉPei: „Az ismert és ismeretlen ábrázolások”. *A Ceglédi Turini Század Küldöttség Múzeumbaráti Kör Évkönyve 2019–2020*, 2021, 5–12; DEÁK NÓRA: „From Kossuth’s Twin-Soul to the Nation’s Chief Nurse: The Legacy of Zsuzsanna Kossuth Meszlényi”. *Hungarian Cultural Studies*: e-Journal of the American Hungarian Educators Association, XIII, 2020, 1–14; DEÁK NÓRA: „The Legacy of Zsuzsanna Kossuth”. *Vasváry Collection-Newsletter*, 2018. 1.2; DEÁK NÓRA: „Kőbe

igyekszik feltárni, emellett jelen tanulmány írójaként szintén igyekszem hozzátenni Zsuzsanna történeti emlékezetéhez, főként a szabadságharc alatt betöltött országos főápolónői szerepének mélyebb megismerésével.⁴⁹ Fontos kiemelni, hogy 2017-ben a Magyar Ápolási Egyesület Kossuth Zsuzsanna emlékévet hirdetett, melynek keretében konferenciát szerveztek, megalapították a Kossuth Zsuzsanna emlékérmét és a Kossuth Zsuzsanna díjat. A 2017-es emlékév számos emléktábla-avatással is gazdagította az országos főápolónő emlékezetét. Ma már Kossuth Zsuzsanna emléktábla díszíti a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar Vas utcai épületének folyosóját,⁵⁰ a Ceglédi Toldy Ferenc Kórház és Rendelőintézet aulájának falát,⁵¹ Budapesten az egykori Kávéforrás nevű ház oldalát⁵² és a Szegedi Tudományegyetem Petri Gábor Klinikai Tömb auláját.⁵³ Egy évvel később pedig sikerült emléktáblát avatni New Yorkban, a Kossuth Zsuzsanna sírhelyét jelölő First Presbyterian Church bejáratánál is.⁵⁴ Természetesen az emlékév meghirdetése előtt és után is születtek már neki szentelt emléktáblák vagy domborművek, például 1995-ben a dabasi Kossuth Zsuzsanna Szakképző Iskola és Kollégiumban,⁵⁵ 2016-ban a váci Jávorszky Ödön Kórházban,⁵⁶ 2020-ban a Kecskeméti Megyei Kórház főbejárati előcsarnokában,⁵⁷ vagy az Országos Korányi Pulmonológiai Intézetben.⁵⁸

Zsuzsannáról ma több köztéri szobor is megtekinthető. Elsőként Egerben emeltek neki szobrot 1963-ban, majd 1977-ben Sárbogárdon, 2003-ban Budapesten, 2017-ben pedig Sátoraljaújhelyen és Székesfehérváron. Emellett iskolák is viselik a

(nem) vésett nevek: Kossuth Zsuzsanna leszármazottainak emlékezte”. *Vasvary Collection-Newsletter*, 2023/1. (69). 1–16.

⁴⁹ GULYÁS: i. m.

⁵⁰ Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Karának Vas utcai épülete (2017) semmelweis.hu/hirek/2017/12/14/emlektablak-avattak-kossuth-zsuzsanna-tiszteletre/ [online] 2025.05.31.

⁵¹ Ceglédi Toldy Ferenc Kórház és Rendelőintézet (2017) toldykorhaz.hu/?p=5737 [online] 2025.05.31.

⁵² Budapest, V. kerület, József Attila utca 1. (2017) kozterkep.hu/34412/kossuth-zsuzsanna# [online] 2025.05.31.

⁵³ Szegedi Tudományegyetem Petri Gábor Klinikai Tömb (2017) u-szeged.hu/sztehitek/2017-februar/emlektablak-avattak 2025.05.31.

⁵⁴ First Presbyterian Church, New York (2018) newyork.mfa.gov.hu/gallery/album/helyere-keruelt-a-kossuth-zsuzsanna-emlektabl [online] 2025.05.31.

⁵⁵ Kossuth Zsuzsanna Szakképző Iskola és Kollégium (1995) kozterkep.hu/15146/kossuth-zsuzsanna-emlekmu# [online] 2025.05.31.

⁵⁶ Jávorszky Ödön Kórház (2016) javorszky.hu/wordpress/?p=1136 [online] 2025.05.31.

⁵⁷ Kecskeméti Megyei Kórház (2020) kozterkep.hu/44403/kossuth-zsuzsanna [online] 2025.05.31.

⁵⁸ Országos Korányi Pulmonológiai Intézet facebook.com/koranyi.hu/posts/-az-eg%C3%A9sz-napos-%C3%A1rpol%C3%A1studom%C3%A1nyi-rendezv%C3%A9ny-d%C3%ADj%C3%A1rtad%C3%B3ja-az-orsz%C3%A1gos-kor%C3%A1nyi-pulmon/912068487592820/ [online] 2025.05.31.

nevét Dabason,⁵⁹ Szegeden,⁶⁰ Egerben,⁶¹ Baján⁶² és Budapesten.⁶³ A fővárosban teret neveztek el róla, Cegléden utcát.

Kossuth Zsuzsannáról még nem készült a Semmelweis Ignác életét megörökítő egész estés mozifilmhez hasonló, de az utóbbi évtizedekben számos rövidfilmet készítettek életéről. Animációs változata látható a *Reformkor nagyjai* című oldalon, de a Nemzeti Örökség Intézete *Sorsfordítók* és az M5 *Magyar nők* sorozatában is kapott helyet. Idén Takaró Mihály *Könyvjelző* című műsora is megemlékezett róla, melyben személyesen is szerepelhettem. A Miskolci Egyetemen emellett megalakult a Kossuth Zsuzsanna Emlékbizottság is, amely Kossuth Zsuzsanna emlétkversenyt és kiállítást szervezett.⁶⁴ Jelen tudomásom szerint az országos főápolónő életét és munkásságát bemutató állandó kiállítás még nem tekinthető meg az országban és kifejezetten neki szentelt múzeum vagy látogatóközpont sem jött létre. Zárásként pedig fontos megemlíteni, hogy születésének napja, vagyis február 19-e ma már a Magyar Ápolók Napja.

Florence Nightingale élete és emlékezete

Florence Nightingale 1820. május 12-én született Firenze városában.⁶⁵ Családja a brit arisztokrácia tehető és befolyásos rétegéhez tartozott, mivel édesapja, William Edward Nightingale⁶⁶ jelentős, ólombányászatból és kohászatból származó vagyont örökölt, míg nagyapja, William Smith⁶⁷ parlamenti képviselő volt.⁶⁸ Florence-szel és testvérével, Parthenopeval szintén házitanító foglalkozott, aki nyelvtanra, fogalmazásra, matematikára, zenére, modern valamint klasszikus latin és görög nyelvekre oktatta őket.⁶⁹ Florence az anglikán egyház híve volt, de olvasott katolikus, evangélikus és unitárius írásokat is. 1836 telén Jacob Abbott amerikai lelkész munkáit⁷⁰

⁵⁹ Kossuth Zsuzsanna Szakképző Iskola és Kollégium, Dabas.

⁶⁰ SZTE Kossuth Zsuzsanna Technikum és Szakképző Iskola, Szeged.

⁶¹ Heves Vármegyei SZC Kossuth Zsuzsanna Technikum, Szakképző Iskola, Kollégium és Könyvtár, Eger.

⁶² Bajai SZC Kossuth Zsuzsanna Technikum, Baja.

⁶³ Kossuth Zsuzsa Humán Szakközépiskola és Gimnázium, Budapest.

⁶⁴ Kossuth Zsuzsanna Emlékbizottság, magyarapolasiegyesulet.hu/kossuth-zsuzsanna-emlekverseny-es-kiallitas/ [online] 2025.05.31.

⁶⁵ Florence Nightingale, 1820. május 12. FS.

⁶⁶ William Edward Shore Nightingale (1794–1874) FS.

⁶⁷ William Smith (1756–1835) FS.

⁶⁸ Lynn McDONALD: *Florence Nightingale: A very brief history*, London, SPCK, 2017, 3–4.

⁶⁹ NIXON: i. m. 4–5.

⁷⁰ A hagyomány szerint Florence Embley Park libanoni cédrusai alatt ült egy padon, amikor megszólította az Úr, valójában azonban a hálószobájában olvasta Jacob ABBOTT munkáit: *The Corner-stone, or, A Familiar Illustration of the Principles of Christian Truth*, Buffalo, Phinney & Co., 1852; *The Way to Do Good or the Christian Character Mature*, Boston, T. G. Wells & Co., 1836.

olvasva érte az első istenélménye. Ekkor már formálódó küldetéstudatának hatására nincstelen falusiakat és az influenzajárvány károsultjait kezdte ápolni. Az 1840-es évekre Florence fokozatosan fordult a szakszerű betegápolás felé.⁷¹ 1847-ben Florence külföldre látogatott Charles és Selina Bracebridge⁷² társaságában, és ekkor kötött barátságot Rómában Sidney Herberttel és feleségével, Elizabeth-szel,⁷³ akik meghatározó személyekké váltak további pályafutásában. 1850-ben Florence ellátogatott Kaiserswerthbe, a német Theodor Fliedner lelkész⁷⁴ vezette Diakonisszák Intézetébe, amely kórházként, kisdedővóként, árvaházként és tanítóképzőként működött. A kolostorban gyógyszerkészítést, sebkötözést tanult, tapasztalatot szerzett az amputációk és a haldoklók segítésében.⁷⁵ 1853-ban vezetői pozíciót kapott a Harley Streeten lévő Betegségben Szenvedő Nemes Hölgyek Intézetében⁷⁶ (*Superintendent of The Establishment for Gentlewomen During Illness*). Florence szemlélte a helyiségeket, választotta ki a káplánt, és kezelte a pénzügyeket.⁷⁷ A brit hadsereg 1854. március 28-án lépett be a cári Oroszország és az Oszmán Birodalom között kirobbanó krími háborúba (1853–1856). A betegápolás szervezetlensége és a súlyos emberveszteség felháborította a hazai közvéleményt, így Sidney Herbert hadügyminiszter régi barátját, Florence Nightingale-t kérte fel, hogy szervezzen ápolónői különítményt a szkutari katonai kórházba. Véleménye szerint: „Csupán egyetlen embert ismerek Angliában, aki képes egy ilyen rendszer felállítására.”⁷⁸ Florence elfogadta a Törökországi Angol Katonai (Köz)Kórházak Ápolónői Intézetének Főfelügyelője⁷⁹ pozíciót. Különítményébe harmincnolc alkalmas személyt választott

⁷¹ Mark BOSTRIDGE: *Florence Nightingale: The Woman and Her Legend*, London, Penguin Books, 2008, 52–55.

⁷² Charles Bracebridge (1799–1872) és Selena Bracebridge (1800–1874) művészeteket kedvelő világutazók voltak, akiknek társaságában jutott el Florence Nightingale a Kaiserswerthi Diakonisszák Intézetébe, de a háború során a Krímben is meglátogatták.

⁷³ Sidney Herbert (1810–1861). Angol arisztokrata, a 1st Baron Herbert of Lea főrendi cím birtokosa, a Lordok Házának tagja. Politikus, később a krími háború alatt hadügyminiszteri tárcát vitt, felesége, Elizabeth Herbert (1822–1911) író, fordító, filantróp, valamint befolyásos társadalmi személyiség volt.

⁷⁴ Theodor Fliedner (1800–1864). Fliedner a kaiserswerthi gyülekezet lelkészeként börtönökben végzett missziós munkát, majd ebből nőtte ki magát a nőket vallási, betegápolási, nevelői képzésben részesítő kaiserswerthi anyaintézet. Fliedner intézete volt az első diakonissza intézet, melynek mintájára a 20. század elején Budapesten, később Erdélyben is megjelentek hasonlóak, főként Borbáth Dániel lelkész vezetésével Kolozsváron. A magyar diakonisszákról lásd bővebben: ERDŐS Kristóf – KISS Réka (szerk.): *Filadelfia-diakonisszák két diktatúra szorításában: A Filadelfia Diakonisszaintézeti Alapítvány 1938–1951 közötti története dokumentumok tükrében*, Budapest, L'Harmattan, 2024.

⁷⁵ NIXON: i. m. 6–7.

⁷⁶ Az intézetben művelt és megbecsült, de vagyontalan úrihölgyek ápolását végezték.

⁷⁷ Florence Nightingale Beteg Úrihölgyek Intézetében töltött több mint egy éves szolgálatáról lásd bővebben: Louise C. SELANDERS – Karen LAKE – Patrick CRANE: „From Charity to Caring: Nightingale's Experience at Harley Street”. *Journal of Holistic Nursing*, XXVIII, 2010, 4. sz. [online] 2023.11.20. journals.sagepub.com/doi/10.1177/0898010110376324

⁷⁸ Eredeti idézet: „There is but one person in England that I know of who would be capable of organizing such a scheme...”

⁷⁹ *Superintendent of the Female Nursing Establishment in the English General Military Hospitals in Turkey*.

ki, akik nagyon szigorú kiválasztási folyamaton mentek keresztül.⁸⁰ A nővérek 1854. november 4-én érkeztek meg Szkutariba (ma Üsküdar, Isztambul, Törökország).⁸¹ Florence Nightingale hivatali idejének túlnyomó részében a brit hadsereg legnagyobb egészségügyi létesítményében, a szkutari kórházban teljesített szolgálatot.⁸² Az ápolónőket először a barakk-kórházba rendelték, de a hosszú barakkok rossz szellőztek, nem rendelkeztek műtőteremmel, mosodával, és nem működött a vízelvezetés.⁸³ Nightingale a nővérek segítségével először mosodát és konyhákat létesített, melyeket meleg vízzel és szárítógéppel szereltek fel. Florence éjszakánként végigjárta a kórház folyosóit, egyrészt szigorúan vette, hogy a nővérek nem folytathatnak személyes viszonyt a katonákkal – így éjszaka csak ő tartózkodhatott a kórtermekben –, másrészt összeszedte a haldokló katonák búcsúleveleit,⁸⁴ ilyenkor egy tizenöt éves ír katona vitte helyette a lámpát.⁸⁵ Az éjszakai ellenőrző körútjai miatt terjedt el a *„The Lady with the Lamp”* kifejezés, amely egyre gyakrabban jelent meg a brit sajtóban.⁸⁶ A két évig tartó háború végül 1856. március 30-án zárult le a párizsi békeszerződés aláírásával, de Florence csak 1856. július 28-án, utolsóként volt hajlandó elhagyni Szkutarit. Miss Smith álnéven utazott haza Derbyshire-be, ahol rendkívül alultápláltan, kimerülve, rossz egészségi állapotban találkozhatott újra a családjával. Florence-ben a háború maradandó egészségkárosodásokat okozott. Élete végéig étvágytalanság, depresszió, erős szívdobogás, légszomj, izom és ízületi fájdalmak, állandó gerinctáji gyulladás kínozta.⁸⁷

Florence Nightingale-ről elmondható, hogy még életében tudatosan elkezdte felépíteni az utókor számára hagyott örökségét. A már korábban említett betegségei következtében élete hátralévő részét tolószékben, illetve ágyban töltötte, ennek ellenére fáradhatatlanul dolgozott – a véleménye szerint Istentől kapott küldetésén – az ápolás megreformálásán. Matematikai tudása egyre inkább a statisztika tudománya felé terelte és két programadó művének, az 1860-ban megjelenő *Notes on Nursing* és az 1863-as *Notes on Hospitals* című köteteinek különleges kiegészítései voltak a statisztikai táblák. Visszatérése után nem sokkal Viktória királynő Királyi Bizottság alapítására kérte fel, melynek feladata az indiai (keleti) brit hadsereg

⁸⁰ A Florence Nightingale Museum (FNM) adatfeldolgozó munkája során összeállított egy táblázatot, melyben mind a 38 ápolónő neve olvasható, emellett feltüntették a lakcímüket, szakmai tapasztalatukat, a későbbi szolgálati helyüket, illetve egyes esetekben a háború utáni sorsukat. [online] 2025.05.30. florence-nightingale.co.uk/wp-content/uploads/Register-of-Nurses.pdf

⁸¹ NIXON: i. m. 8–9.

⁸² NIXON: i. m. 8–14.

⁸³ McDONALD: i. m. 26.

⁸⁴ McDONALD: i. m. 27–29.

⁸⁵ Az angolszász és európai köztudatban is megmaradt a „görög-” vagy „dzsinnlámpa”, mely a Londonban emelt Florence Nightingale szobron is látható, azonban a valóságban a főápolónő egy törökök által használt harmonikaszerű lámpást használt, melynek a neve *fanoos*. Lásd.: FNM, Lambeth Palace Road 2, London.

⁸⁶ McDONALD: i. m. 27–29.

⁸⁷ BOSTBRIDGE: i. m. 281–282.

egészségügyi körülményeinek vizsgálása volt. Florence a megbízáshoz saját maga választhatta ki munkatársait, köztük Dr. William Farrt, a statisztika egyik úttörőjét. Közös munkájuk során készültek el az első kördiagramok (*pie charts*), amelyeket Florence *coxcombes*-nek hívott. Munkásságának újszerűsége miatt 1860-ban megválasztották a brit Statisztikai Társaság első női tagjává. 1863-ra elkészült a jelentés az indiai brit hadsereg egészségügyi állapotáról, melyben Florence megállapította, hogy a legtöbb haláleset a nem megfelelő higiéniai körülmények okozta betegségeknek köszönhető. Bizottsági munkája mellett 1860-ban saját ápolónőképző intézetet is nyitott (*The Nightingale Training School*), amely 1996-ig működött.⁸⁸ 1894-ben Budapestre is meghívták a Nemzetközi Egészségügyi és Demográfiai Kongresszus VIII. ülésére, amelyre egészségügyi állapota miatt nem tudott elmenni, beszédét azonban írásban elküldte.⁸⁹ Néhány évvel halála előtt, 1907-ben, szintén első nőként kapta meg az angol Becsületrendet (*Order of Merit*), valamint London tiszteletbeli polgárává nyilvánították (*Honorary Freedom of the City of London*). Florence kilencvenévesen álmában hunyt el. Hosszú munkáséveinek köszönhetően rendkívül kiterjedt írásos hagyatékat hagyott maga után, mintegy tizennégyezer levelet, kétszáz könyvet, értekezést vagy cikket, szociológiai, vallási, filozófiai, egészségügyi, statisztikai témákban.⁹⁰

Florence Nightingale halála után szinte általános igény volt arra, hogy nemzeti szinten megőrizték az emléket. Az 1996-ig fennálló ápolónőképző intézet (*The Nightingale Training School*) szinte természetes módon vitte tovább Florence lelki és szellemi örökségét. 1912-ben emlékérmet hoztak létre és a Florence Nightingale Alapítványt, amely szintén személyének aktív emléképolását tűzte ki céljául, emellett születésének napját választották az Ápolók Nemzetközi Napjának (*International Nurses Day*).⁹¹ 1987-ben megszületett az anyagi bázis egy róla elnevezett múzeum létrehozására is (*The Florence Nightingale Museum Trust*), amely 1989-ben nyitotta meg kapuit. A Florence Nightingale Múzeum folyamatosan megújuló interaktív kiállítása ma is látogatható, ajándékboltjában számos Florence alakjával fémjelzett emléktárgy megvásárolható, például szövettáskák, tollak, de még Florence Nightingale Barbie babák is.

1915-ben a krími háború emlékére emelt szoboregyüttesben helyet kapott az első nővéri különítményt vezető Florence is, többméteres szobrának talapzatán domborművek örökítik meg életének különböző szakaszait. A ma is London belvárosában látható szobor a Waterloo téren áll, amelynek arculatát és hangulatát is egyértelműen a tekintélyes méretű szoboregyüttes uralja. Szobra mellett arcával és történetével az utcákon található információs táblákon is lehet találkozni, és szinte egy közintézményt sem találni, ahol ne lenne kiállítva valamilyen hozzá kapcsolható tárgy vagy ismeretterjesztő plakát. A nő történetet előtérbe helyező brit történelmi

⁸⁸ NIXON: i. m. 17–25.

⁸⁹ Florence előadása a *Falusi közegészségügy Indiában* címet viselte. *Pesti Napló*, XLV, 1894, 249. sz., 3.

⁹⁰ NIXON: i. m. 24–27.

⁹¹ NIXON: i. m. 27–31.

irodalom is számos formában megemlékezett Florence Nightingale alakjáról, kezdetben a hagyatékában lévő hatalmas iratanyagot igyekeztek sajtó alá rendezni, majd olyan alpművek születtek róla, mint Lytton Strachey⁹² vagy Mark Bostbridge munkái.⁹³ Napjainkban főként Lynn McDonald munkáit olvashatjuk legfrissebb irodalomként.⁹⁴ Florence nemzetközi érdeklődést kiváltó alakjáról Magyarországon is születtek írások, például Kármán Vera – aki a statisztikai munkásságáról írt⁹⁵ –, valamint Czeferner Dóra tollából,⁹⁶ valamint jelen tanulmány szerzője is foglalkozott ápolásszervezési tevékenységével.⁹⁷ Magyar íróknak is megihletett Florence alakja, hiszen ifjúsági regényt írt róla Osváth Zsuzsa és Kertész Erzsébet is *A lámpás hölgy* címmel.⁹⁸ Florence nemcsak a történettudományt és az irodalom területét hódította meg – hiszen számos mesekönyv és történelmi regény központi alakjává vált –, hanem a filmek világát is. Számtalan ismeretterjesztő animációs kisfilm készült róla, valamint négy egész estés mozifilm is.⁹⁹

Összegzés

Tanulmányom központi kérdéseként felvetettem, hogy „miért nem emlékszünk az Országos Főápolónőre?” vagyis Kossuth Zsuzsannára, míg kortársnője, Florence Nightingale nemzetközileg (el)ismert ikonjává vált az európai történetírásnak. Mégis hogyan lehet ez? Ahhoz, hogy erre a kérdésre objektív választ lehessen adni, számos szempontot meg kell vizsgálni. Az első és legfontosabb, hogy Kossuth Zsuzsannának fájdalmasan rövid és folyamatos tragédiákkal kikövezett életút jutott, mindössze harminchét év, amelyből négy hónapot töltött országos főápolónői hivatalában. Már hivatali ideje alatt sem született jelentős mennyiségű egodokumentum tőle, hiszen nem vezetett naplót, nem írt memoárt, a szabadságharc időszakában is főleg jelentései, hivatalos levelezése, kérvényei, felhívásai és a nyomtatott sajtóban olvasható, adománygyűjtésekkel kapcsolatos írásai maradtak fenn. A fegyverletételt követően megint csak nem képződtek személyes iratai, hiszen a

⁹² Lytton STRACHEY: *Eminent Victorians*, London, Chatto & Windus, 1918, 117–179.

⁹³ BOSTBRIDGE: i. m.

⁹⁴ McDONALD: i. m.

⁹⁵ KÁRMÁN Vera: „Florence Nightingale statisztikai munkássága”. *Demográfia*, XIII, 1970, 1–2. sz., 117–124.

⁹⁶ CZEFERNER Dóra: „Florence Nightingale és a modern nővéri hivatás kezdetei”. *Újkor.hu* [online] 2025.05.30. ujkor.hu/content/florence-nightingale-es-a-modern-noveri-hivatas-kezdetei?fbclid=IwARowVZvXLCt5zkyks8979zzbTTDNCIJSVfop7gv8TFaBmEfzq1pK9rb51ds; CZEFERNER Dóra: „Pillanatképek az ápolónőképzés történetéből”. *Levéltári Közlemények*, XCI, 2020, 71–84; CZEFERNER Dóra: „A lámpás mögött. Florence Nightingale és a modern nővérképzés története”. In *Dögvészkalauz: Járványok és gyógyításuk története az ókortól napjainkig*, Pécs, Kronosz, 2021, 165–183.

⁹⁷ GULYÁS: i. m.

⁹⁸ OSVÁTH Zsuzsa: *Florence Nightingale*, Budapest, Márkus Nyomda, 1943; KERTÉSZ Erzsébet: *A lámpás hölgy*, Budapest, Móra, 1976.

⁹⁹ *The White Angel* (1936), *The Lady with a Lamp* (1951), *Florence Nightingale* (1985), *Florence Nightingale* (2008).

megtorlás időszakában a családjával együtt házi őrizetben, börtönben vagy nagyon szigorú rendőrségi megfigyelés alatt állt. Bátyjával nem vehette fel a kapcsolatot, a Makk-féle összeesküvésből is titokban vette ki a részét. Az ekkor képződött iratok is a függetlenségi mozgalomban betöltött szerepéről árulkodnak, és nem a személyéről. Az első életrajzt amerikai barátnője, Elisabeth Palmer Peabody írta, amelynek megjelenését szintén nem élte meg. Florence ezzel szemben kilencvenéves koráig ép és aktív volt szellemileg, annak ellenére, hogy a háborúban eltöltött egy év és kilenc hónap egy életre megnyomorította. Adminisztrációs és adatgyűjtési hajlama tekinthető grafomániának is, hiszen magyar vetületben talán egyedül Kossuth Lajos írásos hagyatéka lenne hasonlítható a Nightingale-irategyüteshez. Több ezer levele, személyes iratai, kutatásai és tanulmányai maradtak fenn, amelyeket az utókor fokozatosan sajtó alá tudott rendezni, és szinte napjainkig kifogyhatatlan tárház az életútja. Florence emlékének megőrzésében szerepet játszhatott, hogy egész életét a betegápolás szent küldetésének vetette alá, így az ápolói munkásságot már életében magához láncolta, amiben a korszakban megjelenő professzionális haditudósítás (Roger Fenton haditudósító-fényképész, 1819–1869), a fotózás elterjedése és a távíró megjelenése is segített, amely felgyorsította az információáramlást a sajtón keresztül. Alakja ráadásul már a háború időszakában összeolvadt a *The Lady with the Lamp*-jelenséggel, amely elősegítette a köztudatba való beágyazódását. A forradalom és szabadságharc időszakában főként litográfiai formájában örökítették meg a háborús eseményeket vagy a kor nagyjait, amelyek ritkábban jelentek meg a napisajtóban, így a hírek sem terjedhettek olyan ütemben és minőségben. Fontos még kiemelni azt is, hogy Zsuzsannának a fegyverletételt követő megtorlás időszaka hírzárlatot is jelentett, egészen a kiegészítésig nem lehetett kisebb vagy nagyobb retorziók nélkül megemlékezni a szabadságharcról, nemhogy az országos főápolónő kiemelkedő szerepéről, aki ráadásul a gyűlölt kormányzóelnök, Kossuth Lajos húga is volt. Florence a krími háborút lezáró békét követően visszatért Angliába, a szülői házába. Az ország ekkor nem állt megszállás alatt, és a háború alatt sem képezett hadszínteret. A napisajtóból töretlenül lehetett értesülni mindenről, ráadásul negatív cenzúra helyett inkább pozitívról lehet beszélni, mivel Viktória királynő és a brit kabinet érdeke volt, hogy Anglia krími szerepvállalása pozitív fényt kapjon, melyhez Florence alakja tökéletesen passzolt. Mindkettőjük utóéletéről elmondható, hogy számos módon igyekeztek megemlékezni tetteikről: míg Magyarországon ezek általában civil kezdeményezések voltak és egymástól többnyire függetlenül jöttek létre, addig Florence jelenségének középpontba állítása már az 1850-es évek közepétől a brit kormány érdeke volt. Napjainkról is elmondható, hogy a Nightingale-örökség emlékének ápolása központilag is támogatott, mind életének feltárása, mind személyének újabb és újabb oldalakról való megismerése, hiszen a kutatók is minden aktuálpolitikai kérdésbe igyekeznek bevonni a nevét. Ez a jelenség a COVID-19-járvány időszaka alatt kifejezetten megfigyelhető volt. Kossuth Zsuzsanna esetében sajnos egyelőre nincs meg az a központi szerv vagy intézmény, amely össze

tudná fűzni a különböző irányokból szerveződő civil kezdeményezéseket, ezzel súlyt adva az országos főápolónő szabadságharcban betöltött szerepének és emlékének.

Rezümé

Érdekes kérdésnek tekinthető, miért nem emlékszünk az Országos Főápolónőre, míg kortársnője, a The Lady with the Lamp-jelenséggént elhíresült Florence Nightingale napjainkban is az európai történetírás ikonja. Tanulmányomban az életutak összevetésével, majd emlékeztetük megvizsgálásával szeretném bemutatni azokat az eseményeket, sajátosságokat, emlékeztetői és emlékeztetőpolitikai struktúrákat, amelyek mind ennek a kérdésnek a hátterében húzódnak. Könnyű lenne azt feltételezni, hogy bármelyiknek is fontosabb vagy előremutatóbb lett volna ápolásszervezői munkássága vagy személyiségbeli különbségeik okozták a napjainkra meglepően egyenetlen emlékeztetőpolitikai arányokat. Írásomban igyekszem a jelenséget objektív vizsgálat alá vetni, hogy a jövőben Florence Nightingale mellett Kossuth Zsuzsanna is megkaphassa az őt megillető nemzeti és történelmi figyelmet.

Kulcsszavak: Kossuth Zsuzsanna, Florence Nightingale, ápolás, főápolónő, tábori kórház, szabadságharc, krimi háború

Abstract

Zsuzsanna Kossuth and “The Lady with the Lamp” Phenomenon – Why is the First Hungarian Chief Nurse not Widely Remembered?

It is a very interesting question why the First Hungarian Chief Nurse, Zsuzsanna Kossuth is not widely remembered while her contemporary, ‘The Lady with the Lamp’, Florence Nightingale is a household name and an icon of European historiography. This study presents an analysis and comparison of the life paths and cultural memories of these two important figures. The significant disparity between their memories could be superficially attributed to differences between their characters or the efficiency of their nursing activities. My purpose in this study is to challenge such assumptions, to raise awareness of Zsuzsanna Kossuth’s memory next to that of her British contemporary, and thus to improve her national and historical reputation.

Keywords: Zsuzsanna Kossuth, Florence Nightingale, nursing, Chief Nurse, field hospital, freedom fight, Crimean War